

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ОСВІТНЬОЇ ПОСЛУГИ ЯК ПРАВОВОЇ КАТЕГОРІЇ

Терлецький А. В.

Актуальність теми обґрунтовується тим, що після початку впровадження процесу децентралізації влади перед українськими громадами гостро постало питання надання якісних освітніх послуг та підвищення ефективності роботи закладів освіти. Органи місцевого самоврядування наділені широким спектром повноважень щодо створених ними закладів освіти. Констатується, що поняття надання освітньої послуги потребує свого визначення, оскільки не вироблено загальноприйнятої точки зору на правову сутність зазначеної категорії. Наголошується також на відсутності теоретично обґрунтованого поняття «послуга» як правової категорії та її різновиду - освітньої послуги. Проаналізовано різні підходи до визначення освітніх послуг. Поняття «надання освітніх послуг» визначено як діяльність суб'єктів господарювання та окремих осіб, що виконується для задоволення потреб людей, стейкхолдерів і держави, інших громадян та суб'єктів господарювання з передавання протягом певного часу або постійно сукупності знань, умінь і навичок, що визначають певний їх рівень чи ступінь, інших прав, що належать закладам освіти, та яка не має матеріальної форми, не залежить від характеру результату, відбувається на платній чи безоплатній основі, що має цінову визначеність. Виділено характерні риси освітніх послуг. Сформульовано класифікацію освітніх послуг за різними підставами. Освітня послуга як вид специфічної діяльності є групою суспільних відносин, що складаються в процесі задоволення потреб учасників освітнього процесу. Суспільні відносини певного виду розглядаються як об'єкт правового регулювання. Відповідно надання освітньої послуги як виду діяльності є об'єктом правового регулювання, насамперед адміністративного. Водночас освітня послуга - це й нематеріальне благо, яке є результатом передавання знань, інформації, умінь та навичок надавача послуг споживачеві з метою розвитку інтелектуальних здібностей, формування та розвитку професійних якостей, необхідних для задоволення потреб особистості, певної групи осіб чи держави та засвідчених відповідним документом про освіту, який надає право здобуття освіти наступного рівня або ведення професійної діяльності.

Ключові слова: освітня послуга; органи місцевого самоврядування; комунальні заклади освіти; адміністративно-правове регулювання; освітній процес.

Terletskyi A. V. Concept and essence of educational service as a legal category

The relevance of the topic is justified by the fact that after the beginning of the implementation of the process of decentralization of power, the question of providing quality educational services and increasing the efficiency of the work of educational institutions arose before Ukrainian communities. Local self-government bodies have a wide range of powers over the educational institutions created by them. It is established that the concept of providing an educational service requires its own definition, since a generally accepted point of view on the legal essence of the specified category has not been developed. It is also noted the absence of a theoretically grounded concept of "service" as a legal category and its variety - educational service. Different approaches to the definition of educational services are analyzed. The concept of "providing educational services" is defined as the activity of economic entities and individuals, performed to meet the needs of people, employers and the state, other citizens and economic entities by transferring a set of knowledge, skills and abilities that determine their specific level over a certain period of time or permanently or the degree of other rights belonging to educational institutions, which does not have a material form, does not depend on the nature of the result, occurs on a paid or unpaid basis, which has a price determination. Characteristic features of educational services are highlighted. The classification of educational services on different grounds is formulated. Educational service as a type of specific activity is a group of public relations that are formed in the process of meeting the needs of participants in the educational process. Public relations of a certain type are considered an object of legal regulation. Accordingly, the provision of educational services as a type of activity is an object of legal regulation, primarily administrative. At the same time, an educational service is also an intangible good that is the result of the transfer of knowledge, information, skills and services to the consumer with the aim of developing intellectual abilities, forming and developing professional qualities necessary to meet

the needs of an individual, a certain group of persons or the state and certified corresponding document. about education, which gives the right to obtain education of the next level or conduct professional activity.

Key words: *educational service; local self-government bodies; communal educational institutions; administrative and legal regulation; educational process.*

Питання надання якісних освітніх послуг, підвищення ефективності роботи закладів освіти особливо гостро постало перед українськими громадами після початку впровадження процесу децентралізації влади та реалізації процесу добровільного об'єднання громад. Відповідно до ст. 169 Цивільного кодексу України (далі - ЦК України) територіальні громади можуть створювати заклади освіти у випадках та в порядку, установлених Конституцією України та законом. Науковцями встановлено, що система правового регулювання надання освітніх послуг в Україні через вади правового забезпечення управління освітою продовжує залишатися надто централізованою, подібно до радянської системи освіти, без необхідної гнучкості, швидкої адаптації до мінливих умов зовнішнього середовища, суспільних відносин. Діяльність загальноосвітніх установ бюрократизована більшою мірою, ніж закладів вищої освіти, які наділені чималою автономією [19]. Законодавство про освіту дозволяє органам місцевого самоврядування на трьох рівнях адміністративно-територіального устрою держави створювати заклади освіти. Як засновники закладу освіти, вони наділені широким спектром повноважень щодо таких комунальних закладів.

Надання освітніх послуг є провідним напрямом діяльності закладу освіти. Порядок здійснення освітньої діяльності регулюється Законом України «Про освіту», п. 18 ч. 1 ст. 1 якого встановлює, що освітня послуга - це комплекс визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання. Отже, основними ознаками освітньої послуги є: 1) надання суб'єктом освітньої діяльності; 2) здійснення таким суб'єктом комплексу дій, що затверджений законодавством, освітньою програмою та/або договором; 3) отримання певних результатів навчання здобувачем освіти [14]. Проте таке формулювання поняття освітньої послуги не дає її змістовної характеристики, що дозволяє говорити про невирішеність зазначеної проблеми на законодавчому рівні. Незважаючи на

достатньо ґрунтовний аналіз концепцій категорії «послуга» [6; 9; 10; 18], особливої уваги потребує дослідження послуг, що надаються саме у сфері освіти. А тому поняття надання освітньої послуги потребує свого визначення.

Незважаючи на велику кількість робіт, присвячених даному питанню, не вироблено загальноприйнятої точки зору на правову сутність зазначеної категорії. Ситуація, що склалася, багато в чому зумовлена теоретичною нерозробленістю загальної правової категорії «послуга». Наголошується також на відсутності теоретично обґрунтованого поняття «послуга» як правової категорії та її різновиду - освітньої послуги. Так послуги відносно нещодавно було визнано об'єктом цивільних прав шляхом включення до ст. 177 ЦК України. Разом із тим, як видно з назв та змісту статей глави 63 ЦК України, включені до неї норми мають переважно загальний і до того ж імперативний характер. Родове поняття послуги наводиться у ч. 1 ст. 901 ЦК України, де нею називаються дія або здійснювана виконавцем діяльність, позитивний ефект яких (дії чи діяльності) споживається послугоотримувачем в перебігу учинюваної виконавцем зобов'язаної поведінки. Мета глави 63 ЦК України полягає в регулюванні великого, але чітко не обмеженого спектра послуг, оскільки в загальних положеннях щодо послуг трапляються лише вказівки на те, що виконавець послуги зобов'язується за завданням замовника надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності (ч. 1 ст. 901 ЦК України), і те, що виконавець повинен надати послугу особисто (ч. 1 ст. 902 ЦК України). Цивілісти в першу чергу своїм завданням бачать формування єдиного поняття послуг, що охоплює всі або більшість видів цього явища. В основу такого поняття покладено економічну сутність послуг. У майновому обігу послуги беруть участь як економічне благо, яке розкривається більшістю вчених-економістів як здійснення діяльності. Але характер цієї діяльності, як правило, не уточнюється.

Зазначені ознаки послуг мають бути поширені й на освітні послуги, сутністю яких також слід назвати поведінку, здійснювану виконавцем. Тобто предметна поведінка виконавця і є освітньою послугою.

Питання включення освітніх послуг до сфери цивільно-правового регулювання є дискусійним. У літературі трапляються різні думки із цього питання: одні автори обґрунтовують цивільно-правову природу даних відносин, інші - соціально-правову, треті - визначають правову природу

досліджуваних відносин залежно від їх оплатності. На нашу думку, законодавство у сфері освіти є комплексним, що відповідає комплексному характеру предмета правового регулювання.

Передумовою запровадження категорії «послуга» у сферу регулювання освітніх відносин стали такі обставини: комплексна природа освітніх відносин потребує адміністративно-правових методів впливу (водночас не виключаючи й застосування методів регулювання інших галузей права); визнання комплексної природи освітніх відносин та виявлення особливостей її регулювання в юридичній доктрині; посилення приватноправових засад у регулюванні освітніх відносин; сприйняття правотворчою практикою та юридичною доктриною категорії «публічні послуги» [9].

Словник української мови дає таке визначення поняття «послуга»: 1) дія, вчинок, що дає користь, допомогу іншому; 2) робота, виконувана для задоволення чіх-небудь потреб; обслуговування [16].

Зауважимо, що до змісту цього поняття не вкладався оплатний характер таких дій. Їхня головна мета - задоволення будь-якої потреби, причому миттєвість досягнення бажаного результату не ставиться в основу; наголос зроблено на цінність та зміст самих дій. У радянський період у науці було сформовано дві основні позиції щодо сутності послуг: одні вчені розглядали послуги як саму діяльність, специфічну форму праці, інші - під ними розуміли результат праці, корисний ефект діяльності. Така неоднозначність у термінологічному тлумаченні послуг зберіглася. Так Н.В. Федорченко визначає послугу як дію або сукупність дій (діяльність), об'єднаних однією метою - створення корисного ефекту [18, с. 167]. В.В. Луць зауважує, що надання послуг невіддільне від діяльності особи, яка надає послуги, і корисний ефект такої діяльності не виступає у вигляді певного осяжного матеріалізованого результату, а полягає в самому процесі надання послуги [6, с. 572].

Низка вчених розглядає послугу як результат діяльності. Під «послугою» розуміється вид корисної діяльності, яка не створює матеріальних цінностей або самостійного виду продукту, а результат цієї діяльності споживається в процесі її здійснення, тобто процес, що включає невольимі дії, які за необхідністю відбуваються при взаємодії між покупцями та обслуговуючим персоналом, фізичними ресурсами, схемами підприємства-постачальника послуг [10, с. 57]. Інші науковці вважають, що будь-які послуги - це діяльність щодо

задоволення певних потреб особи, яка здійснюється за її зверненням (або вид діяльності, який задовольняє певну людську потребу) [15, с. 13]. Змістом послуги, згідно із Державним класифікатором України, є наслідок безпосередньої взаємодії між постачальником і споживачем, внутрішньої діяльності постачальника для задоволення потреб споживача [4].

Ще один підхід до визначення послуги ґрунтується на сприйнятті послуги як сукупності діяльності і результату. Відповідно до такого підходу результат не має матеріального втілення, а становить єдине ціле разом із діями, що йому передують. Тому при наданні послуги продається не сам результат, а дії, що до нього призвели. Категорія «послуга» в значенні об'єкта правового регулювання застосовується також щодо окремих видів діяльності. Останні з погляду економічного змісту є окремі сектори ринку послуг: медичні послуги, освітні послуги тощо. Їх правова регламентація здійснюється переважно комплексними правовими актами, що дозволяє врегулювати різні аспекти даних суспільних відносин.

Послуга як об'єкт правового регулювання є певним видом суспільних відносин, економічна сутність яких полягає в наданні послуг. Послуги як об'єкт цивільних прав виступають у цивільно-правовому зобов'язанні як об'єкт, що визначає його правову природу як зобов'язання з надання послуг [6; 9].

У процесі надання освітніх послуг справляється вплив безпосередньо на людину. У законодавстві про освіту та в правовій літературі використовується переважно термін «освітні послуги». Існують різні підходи до визначення освітніх послуг, а їх сутність у науковій літературі розкривається по-різному. Н.В. Федорченко зазначає, що змістом послуг для набуття освіти є дії закладу освіти з передання (поширення) інформації, яка відповідає вимогам (стандартам), установленим законодавством [17, с. 212]. На думку М.П. Баб'юк, освітня послуга - це діяльність закладу освіти, спрямована на задоволення освітніх потреб здобувачів освіти та інших осіб, а саме на формування певних навичок і вмінь, необхідних для здобуття освіти [1, с. 73]. Тобто під освітньою послугою розуміється організована, цілеспрямована, стійка діяльність (дії), здійснювана одним чи кількома суб'єктами (науково-педагогічним або педагогічним працівником) у вигляді комунікативних засобів (особистої, безпосередньої взаємодії з іншим суб'єктом - учнем) щодо передавання знань, формування вмінь, прищеплення навичок, справ-

ляння впливів, які формують особистість шляхом організації та управління її навчальної діяльності (дій). Іншими словами, освітні послуги визначаються як послуги з виховання та навчання, тобто дії з передавання здобувачу освіти інформації, спрямовані на засвоєння її учнем у вигляді знань, навичок та умінь.

Освітні послуги як процес і результат визначаються в роботі С.В. Багдік'яна, який пише, що освітні послуги можна охарактеризувати як цілеспрямований систематичний процес передавання й отримання знань, інформації, умінь і навичок та результат інтелектуального, культурного, духовного, соціально-економічного розвитку суспільства й держави [2]. На думку Т.Є. Оболенської, освітня послуга - специфічний товар, який задовольняє потребу людини в набутті певних знань, навичок і умінь для їх подальшого використання в професійній діяльності [12, с. 133]. Отже, у цьому визначенні зауважується, що освітня послуга є товаром, призначеним для продажу. А.Я. Дмитрів характеризує освітню послугу як сукупність корисних властивостей, які повинні задовольнити пов'язані з одержанням кваліфікації потреби споживачів, зауважуючи, що освітні послуги задовольняють особистісні (кінцевий споживач), колективні (стейкхолдери) та суспільні (державна, громада) потреби [5]. Тобто підкреслюється тривимірність сутності освітньої послуги та надається визначення послуги вищої освіти як «процесу», але за такими аспектами: 1) із погляду особистості - це процес передачі кінцевому споживачеві сукупності знань, умінь та навичок професійного змісту, які необхідні для задоволення його особистих потреб в отриманні професії, а також самовдосконаленні та самоствердженні; цей процес здійснюється за тісної взаємодії зі споживачем відповідно до встановленої програми та за певною формою (денна, заочна, вечірня або дистанційна) [5]. Доцільно зауважити, що освітня послуга як результат процесу - це продукт спільної праці викладачів та здобувачів освіти, тому із цієї точки зору система відносин між ними розглядається як процес, забезпечений необхідними матеріальними і нематеріальними ресурсами задля здійснення навчання та оволодіння здобувачем освіти програмних результатів; 2) із погляду закладу освіти - це процес фахової підготовки, підвищення кваліфікації або перепідготовки персоналу, які необхідні для забезпечення його подальшої працездатності, підтримки конкурентоздатності й розвитку людського капіталу

в мінливому ринковому середовищі; 3) із погляду держави - це процес, який забезпечує формування й розвиток особистісного та інтелектуального потенціалу суспільства. Проте автор не враховує, що за сучасних умов в освітню діяльність включається роботодавець.

Під іншим кутом зору розглядає характеристику освітніх послуг Т.Є. Оболенська, яка зауважує, що в теорії маркетингу освітніх послуг створено чотирирівніру систему характеристик, притаманних послугам, а саме: невідчутність (нематеріальність), невіддільність, мінливість (або її ще називають непостійністю) та незбереженість [12]. У дисертації В. Шилової надано таке визначення: «Освітня послуга є комплексом цілеспрямованих дій юридичної або фізичної особи, результати яких виражаються в корисному ефекті, що задовольняє освітні, наукові і виховні потреби іншої юридичної або фізичної особи». Автор вважає освітню послугу особливим видом товару, який створюється в освітній галузі і має споживчу вартість, задовольняє освітні потреби особи, суспільства і держави [19].

У роботі Г. Міщенка визначається, що товаром закладу освіти можна вважати випускника і диплом як документ, що гарантує певні дивіденди від інвестованих матеріальних коштів і моральних зусиль [11]. Але з таким твердженням важко погодитись. Зауважимо, що випускник закладу освіти не може бути товаром, він виступає носієм загальних і спеціальних (професійних) компетентностей, передбачених освітньою програмою.

Підсумовуючи наведені різні точки зору, можна виділити основні підходи науковців до поняття «освітня послуга»: особливий вид споживчої вартості, що існує у формі корисної діяльності, що задовольняє суспільні потреби; система знань, інформації, умінь та навичок, що використовуються з метою задоволення різноманітних освітніх потреб особистості, суспільства, держави; корисний вид праці, що безпосередньо задовольняє потребу людини в освіті та як матеріально-речовий продукт, що дозволяє задовольняти освітню потребу людини; сукупність результатів освітнього процесу та супутніх йому допоміжних процесів, представлена закладом освіти на ринку освітніх послуг та безпосередньо спрямована на задоволення встановлених та передбачуваних освітніх потреб конкретного споживача; обсяг навчальної та наукової інформації як суми знань загальноосвітнього і спеціального характеру та практичні навички, що прищеплюються

особистості за певною програмою; робота окремого педагога чи педагогічного колективу, спрямована на певну зміну соціально-психологічної структури особистості здобувача освіти; економічна категорія, у якій концентровано виражені складні економічні відносини у сфері освіти; процес формування різноманітних здібностей до праці, тобто інвестування в людський капітал, що набуває форми комплексного блага; комплекс таких послуг, які безпосередньо пов'язані з реалізацією головних цілей освіти, здійсненням її місії.

Поняття «надання освітніх послуг» можна визначити як діяльність підприємств, установ, організацій, громадян - суб'єктів господарювання та окремих осіб (викладачів, майстрів, тренерів, вихователів, репетиторів тощо), що виконується для задоволення потреб людей (учнів, вихованців, студентів, аспірантів, докторантів тощо), стейкхолдерів і держави, інших громадян та суб'єктів господарювання з передавання протягом певного часу або постійно сукупності знань, умінь і навичок, що визначають певний їх рівень чи ступінь, інших прав, що належать закладам освіти, та яка не має матеріальної форми, не залежить від характеру результату, відбувається на платній чи безоплатній основі, що має ціннову визначеність [3, с. 108]. Обсяг, зміст і характер освітніх послуг можуть залежати від форми навчання, структури освіти, освітнього ступеня, акредитації освітньої програми, профілю закладу освіти, а також від того, який освітній ступінь уже має здобувач освіти [7, с. 6].

Важливе значення має якість освітньої діяльності, яку визначають як рівень організації, забезпечення й реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, установленим договором про надання освітніх послуг та/або законодавством [14]. Перелік освітніх послуг, діяльність із надання яких підлягає ліцензуванню, визначено постановою Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2007 р. № 1019 «Про ліцензування діяльності з надання освітніх послуг». Відповідно п. 2 Порядку ліцензування діяльності з надання освітніх послуг, затвердженого цією постановою, ліцензуванню підлягає діяльність із надання таких освітніх послуг:

1) у сфері дошкільної освіти: догляд за дітьми дошкільного віку; виховання і навчання дітей дошкільного віку, корекція їх психологічного і фізичного розвитку;

2) у сфері загальної середньої освіти: забезпечення здобуття: початкової загальної освіти, базо-

вої загальної середньої освіти, повної загальної середньої освіти;

3) у сфері позашкільної освіти: освітня діяльність за художньо-естетичним, туристично-краєзнавчим, еколого-натуралістичним, науково-технічним, дослідницько-експериментальним, фізкультурно-спортивним або спортивним, військово-патріотичним, бібліотечно-бібліографічним, соціально-реабілітаційним, оздоровчим та гуманітарним напрямками;

4) у сфері професійно-технічної освіти: первинна професійна підготовка; перепідготовка робітників, підвищення їхньої кваліфікації; професійно-технічне навчання; підготовка (зокрема первинна професійна), перепідготовка та підвищення кваліфікації іноземців та осіб без громадянства;

5) у сфері вищої освіти: підготовка фахівців різних освітніх ступенів за спеціальностями; військова підготовка студентів закладів вищої освіти за програмою офіцерів запасу; перепідготовка за спеціальностями; розширення профілю (підвищення кваліфікації), спеціалізація; підготовка іноземців та осіб без громадянства до вступу до закладів вищої освіти; підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації іноземців та осіб без громадянства; підготовка до вступу до закладів вищої освіти громадян України; діяльність за програмами іноземних закладів освіти; діяльність із надання освітніх послуг закладами освіти іноземних держав або їх філіями.

Разом із тим, поняттєвий апарат феномена освітніх послуг ще недостатньо конкретизований і не завжди послідовний, що передбачає розгляд такого виду послуг у форматі суспільного блага. Можна виділити такі риси освітніх послуг.

1. Освітні послуги нематеріальні, не відчутні до моменту їх одержання. Освітня послуга являє собою особливу споживчу цінність, що позбавлена матеріального вираження. До матеріальних інформаційних носіїв, що характеризують якість освітніх послуг, наданих конкретним закладом освіти, належать лише навчальні плани і програми, інформація про методи, форми й умови надання освітніх послуг, сертифікати, ліцензії та дипломи.

2. Цілісність (для споживача освітня послуга матиме споживчу вартість лише тоді, коли він отримає її у повному обсязі). Послуги невіддільні від суб'єктів: конкретних працівників, що їх надають, та від споживача цих послуг. Основною складовою механізму надання освітніх послуг

є активна взаємодія з їх майбутнім споживачем, а метою надання освітньої послуги є не просто передавання сукупності знань, умінь, навичок, а ще й засвоєння цих знань і вмінь із боку здобувачів освіти, оскільки в іншому випадку договір не зможе бути виконаний закладом освіти. Потенційний споживач має володіти певними знаннями й уміннями, якість яких перевіряється за допомогою випробувань. Від споживача освітньої послуги вимагається активна особиста участь та певний набір навичок, умінь, зусиль для споживання цієї послуги. Із цього випливає й неможливість гарантії досягнення високого результату освітньої послуги, оскільки такий результат залежить як від виконавця, так і від самого здобувача освіти, його зусиль і здібностей (з одержанням освітньої послуги споживач не отримує гарантії: можна повернути товар, але ж не знання).

3. Освітня послуга технічно і методично настільки складна, що вимагає від надавача обов'язкової відповідності рівня кваліфікації ступеню складності наданих послуг. Держава охороняє споживачів освітніх послуг від недобросовісних надавачів послуг шляхом ліцензування права на впровадження освітньої діяльності, державної акредитації освітніх програм тощо. Для жодного іншого договору не характерно, щоб в обов'язки виконавця (в особі науково-педагогічного складу) ставилося здійснення систематичного контролю (періодична атестація) за виконанням зустрічного обов'язку іншою стороною - здобувачем освіти.

4. Якість освітніх послуг залежить від об'єктивних і суб'єктивних факторів. Ця особливість освітніх послуг тісно пов'язана з невіддільністю їх від надавачів. Непостійність якості освітніх послуг також зумовлена непостійністю та неоднорідністю споживачів - здобувачів освіти. До того ж неможливо побачити, переконатися в якості та доцільності придбання до моменту споживання, а через суб'єктивні і об'єктивні причини довести факт надання неякісної освітньої послуги навіть після спливу нетривалого часу практично неможливо.

5. Послуги не зберігаються (процес надання та споживання цих послуг відбувається одночасно), вони недовговічні, їх споживання неможливо відкласти на майбутнє. Цю особливість слід розглядати з обох боків: неможливість заздалегідь заготовити освітні послуги в повному обсязі і природне для людини забування набутих знань. Розвиток науково-техніч-

ного прогресу також веде до швидкого старіння знань. Водночас для освітньої послуги характерні багаторазовість використання, тривалість споживання та подальшого використання (освітня послуга може неодноразово тиражуватися виробником, процес споживання ефекту освітньої послуги розтягнутий у часі, а періодом використання отриманої послуги може бути подальше життя споживача). Указане зумовлює необхідність забезпечення максимально точної відповідності попиту і пропозиції, а також прогнозування стану ринку праці на момент завершення навчання.

6. Освітня послуга має суспільну спрямованість, хоча й не завжди окремі надавачі та споживачі освітньої послуги усвідомлюють її суспільну корисність.

Поряд із даними ознаками для освітньої послуги характерні такі особливості (які властиві послугам взагалі): висока вартість освітніх послуг; відсутність права володіння освітньою послугою; доступність до надання освітніх послуг залежно від місця знаходження закладу освіти та місця проживання потенційних споживачів; конкурсний характер освітніх послуг.

Зважаючи на вищевикладене, можливо сформулювати певну класифікацію освітніх послуг, яка склалася й існує нині. Освітні послуги в науковій літературі [13] класифікуються за різними підставами:

- за сферами надання освітніх послуг: додаткові дитячі освітні послуги (спортивні, мистецькі, науково-технічні); додаткові шкільні (дошкільні) освітні послуги (мовні, культурологічні, інформаційно-комп'ютерні); послуги з атестації учнів, які перебувають на домашньому навчанні у викладачів та приватних осіб, які займаються індивідуальною педагогічною діяльністю; додаткові освітні послуги дорослих - освоєння додаткової професії; підготовчі освітні послуги; підвищення кваліфікації;

- за видами освіти: дошкільна освіта; повна загальна середня освіта; позашкільна освіта; спеціалізована освіта; професійна (професійно-технічна) освіта; фахова передвища освіта; вища освіта; освіта дорослих, у тому числі післядипломна освіта;

- за формою послуги: лекція, семінар, практичне заняття, виробнича практика, консультація, іспит, залік тощо;

- за технологією навчання: традиційна освітня послуга; послуга, що надається у вигляді дистанційних технологій;

До нової концепції юридичної освіти

- за тривалістю надання: короткострокові освітні послуги (від дня до місяця); середньострокові освітні послуги (від місяця до року); довгострокові освітні послуги з різними рівнями (вища професійна освіта, аспірантура тощо);

- за результатами досягнення освітніх ступенів здобувачами освіти, установленими державою: з отриманням документа, що підтверджує досягнення освітнього ступеня і рівня; без отримання документа, що підтверджує досягнення освітнього ступеня і рівня;

- за способом відшкодування коштів за навчання: освітні послуги, що надаються безоплатно (за рахунок коштів державного або місцевого бюджету); платні освітні послуги; освітні послуги із частковим відшкодуванням витрат;

- за спеціалізацією: дитяча творчість та розвиток, поглиблена предметна підготовка, професійна підготовка та перепідготовка кадрів.

Висновки. Проведений аналіз наукової літератури засвідчує, що нині немає єдиного, конкретного визначення терміна «освітня послуга». Така ситуація може бути пов'язана із широтою розглянутого поняття та великою кількістю авторських підходів.

Освітня послуга як вид діяльності характеризується такими ознаками: невичерпність знань, умінь, навичок, що передбачає необмежену кількість їх передавання; адресність, тобто спрямованість на здобувачів освіти з урахуванням наявного в них освітнього цензу, яка може бути колективною чи індивідуальною; необхідність активної інтелектуальної діяльності здобувачів освіти; можливість використання в освітньому процесі матеріально-технічних засобів.

Освітня послуга - це насамперед соціально значуща категорія, що є діяльністю, у процесі якої одна особа (виконавець, надавач послуги) передає іншій особі (замовнику, споживачу послуги) комплекс інформації та знань, націлений на розвиток особистості, духовне та інтелектуальне зростання, оволодіння професійними вміннями та навичками, залучення до досвіду людства, втіленого у певних наукових, культурних та духовних ідеях, концепціях та відкриттях.

Складність розроблення поняття «освітня послуга» полягає у відсутності єдиного розуміння сутності цього явища. Науковці освітню послугу тлумачать як і вид діяльності, як і вид блага. Виходячи із цього можна припустити, що кожне з цих значень опосередковується адекватною правовою формою. Отже, навряд чи

можна виробити якесь єдине поняття, що охоплює обидва ці значення послуги. Тому доцільно розмежувати правове поняття освітньої послуги, виходячи зі змісту. Освітня послуга як вид специфічної діяльності є групою суспільних відносин, що складаються в процесі задоволення потреб учасників освітнього процесу. Суспільні відносини певного виду розглядаються як об'єкт правового регулювання. Відповідно надання освітньої послуги як виду діяльності є об'єктом правового регулювання, насамперед адміністративного.

Водночас освітня послуга - це й нематеріальне благо, яке є результатом передавання знань, інформації, умінь та навичок надавача послуг споживачеві з метою розвитку інтелектуальних здібностей, формування та розвитку професійних якостей, необхідних для задоволення потреб особистості, певної групи осіб чи держави та засвідчених відповідним документом про освіту, який надає право здобуття освіти наступного рівня або ведення професійної діяльності.

Література

1. Баб'юк М.П. Цивільно-правова природа договору про надання вищим навчальним закладом освітніх послуг. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2016. Вип. 37. Т. 1. С. 101-105.

2. Багдік'ян С.В. Освітні послуги: дослідження поняття, класифікація, базові характеристики. *Економіка, Менеджмент, Підприємництво*. 2010. № 22 (1). С. 97-100.

3. Дерев'янка Б.В. Щодо визначення понять «надання освітніх послуг» та «надання послуг у сфері освіти». *Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 4(57). С. 92-109.

4. Державний класифікатор України. Класифікатор відходів ДК 005-96: Наказ Державного комітету статистики України від 27 лютого 1996 р. №89.

5. Дмитрів А. Я. Характеристика особливостей освітньої послуги з погляду маркетингу. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2010. № 690 : Логістика. С. 40-43.

6. Зобов'язальне право: теорія і практика: навч. посіб. для студентів юрид. вузів і ф-тів ун-тів / О. В. Дзера, Н. С. Кузнєцова, В. В. Луць та ін.; за ред. О. В. Дзери. К.: Юрінком Інтер. 1998. 912 с

7. Карчевський К.А. Платні освітні послуги вищих закладів освіти МВС України: цивільно-правовий

аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2001. 19 с.

8. Корнієнко М.В. Основні засади публічного адміністрування освітньою сферою (за матеріалами практики європейського суду з прав людини). *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 335-339.

9. Легеза Є. О. Теорія публічних послуг : адміністративно-правова складова. Монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. 452 с.

10. Малкіна О.А. Адміністративні послуги: сутність, ознаки, класифікація та місце в системі державного управління. *Наукові праці. Державне управління*. 2014. Т. 235. Вип. 223. С. 56-60.

11. Міщенко Г. Маркетинг і вища освіта. *Вісник Книжкової палати*. 2004. №8. С. 38-41.

12. Оболенська Т.Є. Маркетинг освітніх послуг: вітчизняний і зарубіжний досвід. К.: КНЕУ, 2001. 208 с.

13. Пономаренко Т. М. Загальна характеристика формування сфери освітніх послуг. *Наукові праці МАУП*, 2008, вип. 2(18), с. 72-78.

14. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380.

15. Румянцев А.П. Міжнародна торгівля послугами: навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 112 с.

16. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Ін-т мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, Т. 7, 1976. С. 341.

17. Федорченко Н.В. Зобов'язання про надання освітніх послуг в Україні. *Інновації в юридичній освіті* : матер. Всеукр. науково-практ. конф. до Дня науки, м. Київ, 21 травня 2015 р. К. : Нац. авіаційний ун-т, 2015. С. 212-215.

18. Федорченко Н.В. До питання про предмет договору про надання послуг. *Держава і право*. 2014. Вип. 66. С. 165-173.

19. Шилова В.І. Державне регулювання ринку освітніх послуг в Україні: автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 Гуманітарний ун-т "Запорізький ін-т держ. та муніципального управління". Запоріжжя, 2007. 20 с.

*Терлецький А. В.,
аспірант
Одеського державного університету
внутрішніх справ*